

mint amolyan népszínmű-paraszt, Göre Gábor vagy Durbints sógor. De az összeállítás nemcsak a nevetetető komédiással ismertet meg, — a Süt a Süt — részletben mint tétova, nincstelen tanító könyörög, szépen és méltósággal, a gyerekéért. Ahogy a szintén nincstelen tiszteletes kénytelen nemet mondani, ő pedig kikullog, s csak a hátát látni, az összeroppanását, az így is színészi remeklés. És egy ember illúzióinak megsemmisülését sem mindig láthatni ennyire egyszerűen, mint amikor a Te csak pipálj, Ladányiban megtudja: mindene eltűnt, semmi sem az óv.

Matuzsálemi kort ért meg — nyolcvannyolc évet élt — de fürge maradt, képességei teljében végig. Akik még fiatalabbak, emlékezhetnek Lukájára Az éjjeli menedékhelyben, Rageneaujára a Cyranóban. És néhány kurta filmszerepére, — kár, hogy az emlékezés túlzottan takarékoskodott a filmrészletekkel: milyen felejthetetlen néhány pillanata maradt ránk a *Budapesti tavaszban!* Kár, hogy ez az „idézet” elmaradt.

Szépek, tartózkodók voltak a visszaemlékezések, a Színmúzeum ezúttal valóban múzeum, s nem könnyes, elérzékenyült sirató lett. Az unoka, Rózsahegy-i Marika, kedvesen emlékeztet meg a művészről, de talán használt volna, ha többet szól Kálmán bácsiról, a nagyapóról.

Aki így vagy úgy, — minden színházjáró Kálmán bácsija, nagyapója volt.

THURZÓ GÁBOR

Beszélgetés Szókratésszal

Apró hiányosság csúszott be a *Beszélgetések Szókratésszal* című tévéjáték címlistájába: kimaradt a társszerző, Platon neve. Holott a másfélórás játék legalsó harmadát ő írta; a két kulcsjelenetben — az elítélés- és a börtönepizódban — az ő Szókratész védőbeszéd-ének, illetve Kritón-jának tiszta logikájú, veretes mondatai csendülnek fel. Mindezt nem rójuk fel a dráma mai átigazítójának, Edvard Radzinszkij-nak. A Szókratész-történet, akár valamely mítosz, közös kultúrkinca az emberiségnek, nemcsak lehetséges, szükséges is időről-időre hozzányúl, leporolni. Alapul pedig mi más szolgálhatna, mint a *szóbeli dialógusok* mesterének ránkmaradt *írott* gondolal-gyűjteménye, Platon huszonöt vitairata. Ezek átigazítás nélkül, eredeti formájukban is égetően aktuálisak: bennük a független gondolkodás, a tekintélyelvi normákkal való szembeszállás, az örök kételkedés emberi igénye szólal meg, feszes és sűrített filozófiai disputák formájában. Radzinszkijnek legföljebb az róható fel, hogy mindehhez vajmi keveset tudott hozzátenni: felfrissítés helyett csupán felvizezte a drámát; főleg magánéleti problémák hozzáadagolásával kerekített formás és a nagyközönség számára is fogyasztható tévéjátékot a szókratészi bölcsélet konkrét élethelyzetekben megszólaló téziseiből.

Nehéz persze társalgási színjátékot faragni Szókratész és Athén felszikkrazó párviadalából; ez Radzinszkijnek is csak ügyvel-bajjal sikerült. A gondolati dráma így ráaggatott epizódokkal hígul fel, melyek a filozófus elképzelt — s főleg Arisztophanész rosszmájú komédiájából ismert — magánéletét tárják elénk. Megtudjuk, hogy Szókratész részeges, felesége pedig ugyanolyan zsörtölődő hisztérika, mint némely mai háziasszony, ráadásul rendszeresen csalja férjét annak gyerekkori vetélytársával, Prodikkossal. A csillogó drámai párbeszédekben testet öltő filozófusi elmeél csak töredékesen villan elő a konyhai bonyodalmak mögül; a hézagos Platon-citátumok csupán néhány heroikus közhelyet adnak vissza Szókratész valódi gondolataiból, a kerek és összefüggő eszmévilág logikája helyett. Kell a játékidő a cselekmény bonyolítására, újabb mellékszálak felvezetésére, majd illő elvarrására. Pedig ha van dráma, amelyben a pusztá gondolatok küzdelme minden eseménynél, elmesélt történetnél izgalmasabb, a Szókratész az. Mihályfi Imre rendező is elsősorban az intrikákból, magán- és közéleti bonyodalmakból kibomló eseménysort rendezte meg. Korrekt és pontos munkát végzett, kellemes látványt varázsolt a képernyőre. Előkerültek a kelléktárból az ilyenkor szokásos sa-

Kállai Ferenc és Gera Zoltán

ruk és tógák, a dór és korinthuszi oszlopok, a boroskupák, serlegek és tálak, rajtuk a lucullusi lakomák inyesiklandó fogásai. Ebben a képi környezetben nemrég még talán Offenbach *Szép Helénáját* forgattak — ahhoz bizonylyan jobban illlett. A látvány egynemű varázsa egybeemosta a dráma lényeges és lényegtelen epizódjait, függönye mögött még azok a gondolatok is elrejtöztek, amelyek — némi rendezői kiemelés-sel — még átmenthetők lettek volna.

A főszerepet játszó Kállai Ferenc láthatóan maga is érezte, hogy szerepének hitele erős színészi megtámogatásra szorul. Kiténően játszott a el minden helyzetben a gyermeked kedélyű, tiszta erkölcsű bölcs férfiút, annak ellenére, hogy ehhez gyakorta sem a szöveg, sem a cselek-

mény nem szolgáltatott támasztékokat. Mihályfi rendezésének egyébként is a színészvezetés az erőssége: Szacsvey László, Gera Zoltán, Tarján Györgyi és Horváth József jobb sorsra érdemes igyekezettel próbáltak életet lehelni szerepükbe. Talán csak Drahotá Andrea érezte teljesen reménytelennek a helyzetét: ripacsízűen harsány eszközökkel játszott a el Szókratész hisztérika feleségét. Mentés-gére szóljon: a figurának se így, se úgy nem volt semmiféle funkciója a játékban.

A lankadó néző valahol a tévéfilm közepe táján feltétlenül föltette magának a kérdést: miért nyúlt Radzinszkij a Szókratész-témához? A választ csak a másfélórás tévéfilm utolsó tíz percében kapta meg. Talán nem csalódunk, ha úgy véljük, a szerző a finá-

léért írta újra Szókratész történetét. A filozófus, halála előtt, tanítványával beszélget, akiről kiderül, hogy hüen — bár némi egységesítő módosítással — lejegyezte mestere szavait, melyből koherens gondolatrendszert készült építeni, s könyvalakban megjelentetni. A tekintélyellenes gondolat tehát hamarosan maga is tekintélyé válik. Az „örök kételkedés”, a „semmi sem biztos” filozófiájából sziklaszilárd dogma lesz, megszületik a „szókratészizmus”, melynek nevében börtönbe küldik majd a későbbi szabadgondolkodókat. Időszerű gondolat ez, kitűnő tévéjáték válhatott volna belőle. Ha nem csupán filmzáró, bár kétségkívül élesen csattanó poén marad.

BÁRON GYÖRGY